

Этот положение является безусловным при решении задач системного управления региональной экономикой.

Выводы

1. Инвестиционные программы регионального развития должны обеспечивать органическое единство процессов роста конкурентоспособности, сбалансированности и типизации проектных решений для всех сторон экономической деятельности региональных образований.

2. Управление функциональными экономическими процессами является приоритетным направлением разработки инвестиционных программ в структуре региональной экономики.

3. Инвестиционные программы управления региональным развитием должны усиливать системность процессов функционирования и развития экономики в целом. Ее суть состоит в том, что в структуре каждого интегрального процесса макроуровня необходимо выделять прежде всего функциональные процессы, точки роста, связи и отношения между элементами экономической среды, формирующими требуемые иерархические и сетевые структуры экономики в контексте их взаимодействия как друг с другом, так и с внешней средой.

4. Системность управления экономическими процессами в региональной экономике состоит также в том, что управление ими должно быть направлено, во-первых, на интеграцию каждого из указанных процессов во всех региональных образованиях, а во-вторых, каждый из указанных процессов осуществлялся бы одновременно во всех регионах.

5. Количество уровней декомпозиции экономического функционального процесса мезоуровня конкретного интегрального процесса макроуровня определяется условиями

его проявления в структуре органов управления конкретным экономическим объектом или в его связях с другими объектами в структуре конкретного регионального комплекса.

6. Обоснование и выбор направлений развития систем здравоохранения в региональных образованиях необходимо разрабатывать на основании данных общей информационной базы объектного функционального назначения исходя из социально-экономических потребностей реализации соответствующих объектов оздоровления.

7. Точки роста региональной экономики должны определяться в рамках единых информационных пространств межрегионального взаимодействия для всех объектных функциональных подсистем каждого интегрального процесса макроуровня конкретного регионального образования (региональных образований).

8. Формирование структур объектных функциональных и объектных обеспечивающих подпроцессов определяют второй этап методологии управления региональным развитием экономики как в сфере здравоохранения, в виде соответствующих объектов с позиции новой концепции выбора приоритетных направлений, так и для других сфер, представленных соответствующими интегральными процессами макроуровня.

Список использованных источников

1. Геловани В.А., Дубовский С.В. Системное моделирование процессов глобального развития. В кн.: Диалектика и системный анализ. – М.: Наука, 1986. – С. 190.

2. Приоритетный национальный проект в сфере здравоохранения / Электрон. ресурс / <http://zdorovie.perm.ru/>

3. Общероссийский классификатор услуг населению (ОКУН). / <http://mvf.klerk.ru/spr70.htm>

В.А. ДЕНИСЮК,
к.т.н., с.н.с., Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

Аналіз конкурентоспроможності регіонів для формування стратегії регіональної кластеризації

Досліджені сильні і слабкі складові конкурентоспроможності регіонів України у групуванні їх за макрорегіонами та розроблено методологічний підхід щодо застосування показників конкурентоспроможності регіонів для формування стратегії регіональної кластеризації з урахуванням розвитку інноваційних кластерів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, кластер, кластеризація, інноваційний кластер, продуктивність праці, інноваційна діяльність, наукоємні галузі, соціально-економічний розвиток, макрорегіон.

Исследованы сильные и слабые составляющие конкурентоспособности регионов Украины в группировании их по макрорегионам и разработан методологический подход по применению показателей конкурентоспособности регионов для формирования стратегий региональной кластеризации с учетом развития инновационных кластеров.

Ключевые слова: конкурентоспособность, кластеры, кластеризация, инновационный кластер, производительность труда, инновационная деятельность, наукоёмкие отрасли, социально-экономическое развитие, макрорегион.

Investigated the strengths and weaknesses make up the competitiveness of regions of Ukraine in gruppuvannii them macroregions and developed a methodological approach to the use of indicators of regional competitiveness strategy for the formation of regional klasterizatsiis into account the development of innovative clusters.

Keywords: *competitiveness, cluster, clustering, innovation cluster, productivity, innovation, knowledge-based industries, socio-economic development, macro-region.*

Постановка проблеми. Подолання наслідків світової фінансової економічної кризи неможливо на основі традиційних факторів конкурентоспроможності, до яких відносять вигідне географічне положення, забезпеченість великими запасами природних ресурсів, відносно низькі ціни на основні фактори виробництва та ін. За сучасними вимогами основою конкурентоспроможності виступають вже інші чинники – темпи появи і розповсюдження нових технологій, що сприяють створенню наукомістких товарів і послуг, що вимагає постійних капіталовкладень, наукових досліджень і якості людських ресурсів, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності компаній і секторів економіки; підвищення інноваційного потенціалу, сприйняття і впровадження інновацій; рівень життя основної маси населення; застосування інформаційних технологій; вироблення успішної глобальної конкурентної стратегії та ін. Серед них, як показує світова практика, особливого значення має надаватися формуванню та реалізації стратегії регіональної кластеризації, спрямованої на підвищення стратегічної конкурентоспроможності регіонів і держави з урахуванням інноваційних компонент економічного розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В останні кілька років для України та інших країн з перехідною економікою підвищення конкурентоспроможності країн є одним з найважливіших стратегічних завдань, від вирішення якого залежить ступінь задоволення внутрішнього попиту і можливість успішного включення в сучасний світовий ринок товарів, послуг та технологій. Згідно з концепцією М. Портера конкурентоспроможність держави визначається як «продуктивність використання ресурсів, і в першу чергу робочої сили і капіталу, яка інтегрується у величині і динаміці валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення (та / або одного працюючого), а також визначається іншими показниками [1]. У даний час Всесвітній економічний форум (ВЕФ) застосовує подібну дефініцію конкурентоспроможності «як сукупності інститутів, норм і факторів, які визначають рівень продуктивності праці в країні» [2], відповідно якої реальна конкурентоспроможність, що реалізована в умовах існуючого певного економічного середовища, визначається продуктивністю праці, що є одним з найважливіших показників ефективності суспільного виробництва та темпів економічного зростання.

За М. Портером факторами формування конкурентної переваги країн на основі детермінант «конкурентного ромба» є

«факторні умови», «умови внутрішнього попиту», «суміжні і обслуговуючі галузі (кластери галузей)», а також «стратегія і структура фірм, внутрішньогалузева конкуренція», а розвиток конкурентоспроможності країни відбувається за чотирма стадіями конкуренції: на основі факторів виробництва; на основі інвестицій; на основі нововведень; на основі багатства. Перші три стадії забезпечують економічне зростання, остання стадія – застій і спад.

Разом із тим вважається [3], що конкурентоспроможність країни не може бути виражена за допомогою одного економічного показника. Для вирішення питань реалізації довгострокової мети підвищення рівня життя для оцінки конкурентоспроможності країн необхідно поєднання чотирьох підходів: продуктивності, що є передумовою сталого зростання доходів населення; цінової конкурентоспроможності, яка визначається з урахуванням реального обмінного курсу, впливає на здатність країни вести конкурентну боротьбу і тим самим створювати робочі місця; інноваційної діяльності та технологічної спеціалізації, а також інвестиційної привабливості, що розглядається не тільки як привабливість для іноземних інвестицій.

На даний час запропоновано ряд підходів до аналізу конкурентоспроможності регіонів. Розглянемо деякі з них. Так, європейський експерт Д. Сепік зазначає, що конкурентоспроможність на рівні регіону зазвичай асоціюється з конкурентоспроможністю країни, а передумови для регіональної конкурентоспроможності створюються на національному рівні [4]. Цим експертом також відзначено, що в західних наукових публікаціях в якості рушійної сили конкурентоспроможності регіонів на перше місце ставляться будь-які з таких факторів: кластери; людський капітал; наявні підприємства та мережі; інноваційні/регіональні інноваційні системи; управління та інституціональний потенціал; інфраструктура; типологія регіонів та рівень інтеграції підприємств; інтернаціоналізація та характер прямих іноземних інвестицій; інвестиційна привабливість.

Європейською комісією для визначення індикаторів вимірювання конкурентоспроможності регіонів ЄС використовується методика бенчмаркінгу, а в Звітах про економічну та соціальну інтеграцію в числі індикаторів застосовують: економіку (ВРП на душу населення, зайнятість по галузях, кількість заявок на європейський патент на 1 млн. осіб); ринок праці (рівень безробіття, застійне безробіття, рівень зайнятості населення у віці 15–64 років); демографію (чисельність населення, щільність населення на один квадратний метр, відсоток населення у віці до 15 років, 15–64 і більше 65 років); освіту (освітній рівень осіб у віці 25–59 років) [5]. У роботі [6] запропоновано оцінювати конкурентоспроможність регіонів по відношенню ВРП регіону до ВВП країни в душовому обчисленні, а оцінка факторів конкурентоспроможності заснована на відносних показниках, таких як територія регіону, капіталовкладення, основні фонди, грошові доходи, щільність залізниць і автодоріг, кредити, кількість зайнятих у НДДКР.

Серед розглянутих детермінантів конкурентоспроможності на національному та регіональному рівнях важливе значення мають кластери. Поняття «кластер» має на увазі об'єднання окремих елементів в єдине ціле з метою виконання (реалізації) певної функції. Подібне значення має поняття «економічний кластер» – це групи успішно конкуруючих фірм, які в результаті свого об'єднання забезпечують конкурентні позиції на ринках – галузевому, регіональному, національному та світовому. Відповідно до матеріалів Організації промислового розвитку ООН (ЮНІДО) кластер визначається як локальна агломерація підприємств, що виробляють і реалізують певний асортимент пов'язаної або взаємодоповнючої продукції у рамках окремого промислового сектору або субсектору. Факхівці під регіональним кластером також розуміють сукупність фірм, університетів та інших організацій, пов'язаних у певній виробничій області в певному регіоні, де синергія досягається за допомогою конкуренції і кооперації між учасниками.

Кластери є новітнім типом просторової регіональної організації виробництва й ринків та функціональним ланцюгом створення доданої вартості. Кластери забезпечують одночасно горизонтальну конкуренцію та вертикальну кооперацію, оскільки виробничі процеси проходять між різними економічними суб'єктами і протікають у різних вимірюваннях. Реалізація процесів регіональної кластеризації сприяє включенню економічних територій у глобальні виробничо-інноваційні та інформаційні системи, забезпечуючи інтеграцію економіки території в глобальні ланцюжки створення доданої вартості, що дозволяє істотно підняти рівень національної технологічної бази, підвищити темпи і якість економічного зростання за рахунок підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств, що входять до складу кластера. В роботі [7] проведено порівняльні дослідження регіональних кластерів в Японії, Великобританії, Німеччині, Франції, США та Китаї, визначені особливості стимулювання їхнього розвитку в країнах та перспективність просування ідей кластерів.

Дослідженням питань теорії і практики конкурентоспроможності на регіональному та національному рівнях, а також формуванню та розвитку регіональних кластерів були присвячені наукові праці таких українських учених, як А. Амоша, Ю. Бажал, В. Вишневецький, З. Варналії, М. Войнаренко, В. Геєць, Я. Жаліло, В. Захарченко, І. Крючкова, Ю. Макогон, Б. Маліцький, Л. Мусіна, С. Соколенко, В. Соловійов, Л. Федулова, та ін. Визначені формулювання категорії національної конкурентоспроможності, в яких підкреслюються такі головні її ознаки, як здатність забезпечити пропозицію товарів і послуг, виготовлених за умов застосування новітніх технологій, вільного і справедливого ринку і зростаючих доходів населення та використання національних конкурентних переваг саме на інноваційній основі, вплив на підвищення ефективності національного виробництва і на досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [8, 9].

Проведені також дослідження, що вказують на вплив інноваційного розвитку економіки на конкурентоспромож-

ність [10] та технологічну конкурентоспроможність країни [11, 12]. В роботі [13] з урахуванням особливостей країн із перехідною економікою конкурентоспроможність сформульована як «здатність країни забезпечувати стабільно високі темпи підвищення рівня споживання і реального душевого доходу на основі інституціональних перетворень, що сприяють структурним зрушенням в економіці і неухильному зростанні продуктивності праці». Все більше приділяється уваги застосуванню кластерного підходу для розвитку конкурентоспроможності регіонів та країни [14, 15]. Але поки владою в регіонах та на державному рівні ігнорується широкий досвід розвинутих країн щодо формування та реалізації стратегії регіональної кластеризації.

Значну увагу вивченню конкурентоспроможності України та її регіонів приділяє ВЕФ. Так, у 2011 році Фонд «Ефективне управління» спільно з ВЕФ представили результати унікального дослідження конкурентоспроможності регіонів України [16], в якому на підставі детальніших спостережень та аналітичних підходів виявлені специфічні регіональні чинники, що перешкоджають зростанню соціально-економічному розвитку кожного з регіонів та їх конкурентоспроможності, надана можливість їх сьогоденного міжрегіонального порівняння за багатьма показниками. Результати цього дослідження призначені для стимулювання впровадження економічних реформ і довготермінових програм економічного розвитку. Але для їх повноцінного використання у різних сферах національної економіки потрібна розробка відповідних методологічних підходів.

Мета статті. Дослідження сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням їх територіальної близькості, розробка методологічного підходу щодо застосування показників конкурентоспроможності регіонів та рекомендацій для активізації формування і реалізації стратегії регіональної кластеризації, з урахуванням розвитку інноваційних кластерів.

Виклад основного матеріалу. В цілому на мезорівні конкурентоспроможність регіонів відображає положення товаровиробників регіону на внутрішньому і зовнішніх ринках, що характеризується через відповідні показники (індикатори) та динамікою їх змін. Одним із важливіших з них факхівці вважають величину валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, що свідчить про продуктивність використання регіональних ресурсів. Проведемо дослідження сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України у відповідності із вище зазначеними результатами їх моніторингу Фондом «Ефективне управління» у 2011 році спільно з ВЕФ, із застосуванням для більш детального вивчення конкурентоспроможності регіонів України у групуванні їх за географічними ознаками за підходами що використані в НАН України та деякими науковцями з регіонального розвитку, які автор називає в статті макрорегіонами, та даними щодо показників ВРП на душу населення (див. табл.).

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Показники ВРП на душу населення* та конкурентоспроможності за регіонами та макрорегіонами**

Регіон	Рейтинг серед регіонів України	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн.	Субінд. 1 – Базові вимоги	Субінд. 2 – Підсилювачі ефективності	Субінд. 3 – Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	Інституції	Інфраструктура	Макроекономічна стабільність	Охорона здоров'я та початкова освіта	Вища освіта та професійна підготовка	Ефективність ринку товарів	Ефективність ринку праці	Рівень розвитку фінансового ринку	Технологічна готовність	Розмір ринку	Рівень розвитку бізнесу	Інновації
						Субін.1			Субін.2						Субін.3		
						Номери складових конкурентоспроможності регіонів											
						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Донецький та Північно-Східний																	
Донецька	5	23137	7	4	2	11	5	15	24	12	12	15	2	5	3	2	2
Луганська	13	16562	18	10	9	21	12	12	17	14	16	19	16	16	8	5	11
Полтавська	9	22337	10	8	8	6	10	22	16	8	8	9	4	11	10	8	7
Сумська	15	13631	16	16	6	5	13	17	22	9	24	12	10	17	15	9	6
Харківська	3	21228	5	3	3	25	4	6	11	2	15	18	8	6	4	6	1
Західний																	
Волинська	12	11796	13	13	12	1	23	18	10	15	9	14	1	12	21	10	12
Закарпатська	18	10081	9	21	24	4	19	9	2	26	1	21	25	18	16	23	22
Івано-Франківська	19	12485	21	18	19	20	20	16	13	18	20	7	14	19	17	24	14
Львівська	10	14093	22	9	15	24	15	8	6	7	13	22	12	9	7	20	15
Рівненська	17	11699	17	17	14	7	22	11	15	11	11	1	18	24	22	16	17
Тернопільська	24	10240	25	22	17	10	27	23	9	10	23	23	11	20	25	22	15
Хмельницька	20	11780	20	20	20	3	25	26	8	21	19	10	13	23	19	18	20
Чернівецька	21	9383	12	23	25	2	16	25	4	20	17	4	7	21	27	25	24
Кримський та Південний																	
АР Крим	22	13933	11	24	23	22	7	5	20	23	26	26	26	22	11	14	25
Севастополь	7	16966	2	11	4	17	2	24	1	3	9	24	5	7	26	4	4
Миколаївська	11	17050	12	15	5	18	11	7	27	19	6	20	15	8	12	11	5
Одеська	8	20341	8	6	22	26	3	20	5	5	14	25	24	4	5	19	21
Херсонська	27	12256	27	27	26	23	18	27	23	25	27	27	27	26	23	27	26
Придніпровський																	
Дніпропетровська	2	27737	4	2	1	15	6	2	19	6	2	3	3	3	2	1	3
Запорізька	6	20614	6	7	7	19	8	4	12	4	7	16	6	10	9	3	8
Кіровоградська	26	13096	26	26	18	16	26	14	26	27	22	17	22	27	24	13	23
Центрально-Київський																	
Київ	1	61088	1	1	11	27	1	3	7	1	10	2	17	1	1	12	10
Вінницька	14	12145	14	14	10	5	14	10	14	22	3	5	19	13	13	7	9
Житомирська	23	11419	24	19	16	13	24	21	21	16	21	13	21	14	18	17	18
Київська	4	21769	3	5	13	9	9	1	3	17	4	11	9	2	6	15	13
Черкаська	16	14393	19	15	21	12	17	13	18	13	18	6	20	15	14	21	19
Чернігівська	25	13121	23	25	27	14	21	19	25	24	25	8	23	25	20	26	27

* ВРП на душу населення за 2009 рік, за даними Держкомстату України.

** Розроблено автором з використанням [18].

Серед регіонів України першу позицію за конкурентоспроможністю займає місто Київ, в якому валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення – 61 088 грн. в 2,2 раза перевищує такий же показник Дніпропетровської області – 27 737 грн. Друге місце в рейтингу та в 6,5 раза найнижчий ВРП в Україні у Чернівецької області – 9383 грн., яка зайняла 21-ше місце в рейтингу. Київ також займає перші позиції за субіндексами «Базові вимоги» та «Підсилювачі ефективності» та 11-ту позицію за субіндексом «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу», що обумовлено середніми показниками складових «Рівня розвитку бізнесу» та «Інновації».

Достатньо несподіваним є для столиці 27-ме останнє місце за складовою «Інституції», що свідчить про значні проблеми взаємодії підприємців та компаній із державними структурами в питанні збільшення їх продуктивності.

Дніпропетровська область зайняла другу позицію в рейтингу конкурентоспроможності, випередивши Харківську область за рахунок кращих рейтингів субіндексів «Підсилювачі ефективності» та «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу». Значні недоліки в забезпеченні конкурентоспроможності виявлені в Чернігівському, Кіровоградському та Херсонському регіонах, що посіли останні 25–27-ме місця в рейтингу, незважаючи на більш високий ВРП на душу насе-

лення у порівнянні із таким областями, як Чернівецька (21–ше місце), Закарпатська (18–те місце), Житомирська (23–те місце), Волинська (12–те місце). Відзначимо досить велику диференціацію регіонів України за ВРП на душу населення, а також за конкурентоспроможністю. До причин територіальної диференціації, що зумовлена економічними показниками регіонів, відносять такі як відмінності в природних умовах і ресурсах, в географічному положенні регіонів та доступі до сировини, в накопиченому ними виробничо-технологічному, науковому і освітньому потенціалах, в наявності необхідної інфраструктури. Диференціація регіонів за конкурентоспроможністю відображає різницю між територіями, що обумовлена якістю економічного простору, що визначає конкурентоспроможність регіону, наявністю в регіонах підприємств конкурентоспроможних на ринку, а також у конкурентних перевагах для реалізації стратегій і програм їх розвитку.

Більш детальний аналіз сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України можна виконати за допомогою розподілу складових конкурентоспроможності для кожного регіону на чотири групи: найбільш розвинені, розвинені, слабкі та дуже слабкі. Наприклад, для Харківської області найбільш розвиненими є «Вища освіта й професійну підготовку» (складова 5) та «Інновації» (складова 12), а дуже слабкими «Інституції» (складова 1) та «Ефективність ринку праці» (складова 7). Для Львівської області найбільш розвиненими є «Охорона здоров'я і початкова освіта» (складова 4), «Вища освіта та професійна підготовка» (складова 5) та «Розмір ринку» (складова 10), а дуже слабкими «Інституції» (складова 1) та «Ефективність ринку праці» (складова 7). Подібний підхід для виявлення сильних і слабких позицій регіону потрібно виконати також за кожною складовою конкурентоспроможності регіону шляхом детального аналізу індикаторів, що включені до тих чи інших складових.

Аналіз макрорегіонів України також свідчить, що, незважаючи на територіальну близькість регіонів у всіх макрорегіонах, існує суттєва диференціація між регіонами за результатами їх економічної діяльності та конкурентоспроможністю. Наприклад, у Донецькому та Північно-Східному макрорегіонах у Сумській області визначені найнижчий ВРП на душу населення – 13 631 грн. та 15–те місце за рейтингом конкурентоспроможності. У Придніпровському макрорегіоні Кіровоградська область значно відстає від своїх сусідів – Дніпропетровської та Запорізької областей. Подібна ситуація і в інших макрорегіонах.

Для комплексного аналізу конкурентоспроможності регіонів України згадаємо також результати їх моніторингу Фондом «Ефективне управління» у 2010 році спільно з ВЕФ [17]. Його особливість полягає в тому, що в ньому проведено рейтингування 20 обраних регіонів України між собою, а виконані також і міжнародні їх співставлення з іншими 133 країнами. За результатами цього дослідження, наприклад, Київ зайняв 59–те місце за рейтингом у міжнародному порівнянні, Донецька і Харківська зайняли 73 та 76–те місця, Сумська,

Житомирська та Вінницька області (замикаючи групу українського рейтингу) зайняли 106, 107 та 111–те місця в міжнародному порівнянні. Як бачимо, міжнародне порівняння конкурентоспроможності українських регіонів свідчить про ширші відмінності між ними на глобальному рівні та про значне відставання конкурентоспроможності багатьох регіонів від загального рейтингу України (89–те місце) за Індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ 2010–2011.

Виконаний аналіз свідчить про те, що в Україні потрібно активізувати діяльність щодо кластерного підходу в регіонах або стратегії регіональної кластеризації для формування сучасних регіональних кластерів, що здатні прискорити темпи економічного зростання та диверсифікації регіональної економіки, а також сприяти сталому розвитку регіонів та підвищенню стратегічної конкурентоспроможності регіонів і держави з урахуванням інноваційно-інвестиційних компонент економічного розвитку. В такій стратегії мають ефективно використовуватися наявні ресурси, а мета досягатися через вирішення проміжних тактичних завдань.

Саме результати аналізу конкурентоспроможності регіонів за методологію ВЕФ, на нашу думку, мають використовуватися як базова основа для формування стратегії регіональної кластеризації. Наукова та практична цінність з аналізу чинників конкурентоспроможності регіонів може бути поглиблена шляхом вивчення індикаторів інноваційної та наукової діяльності, що містять загальну кількість підприємств в регіоні та макрорегіонах, питому вагу інноваційно-активних підприємств за галузями промисловості, кількість наукових організацій та вищих навчальних закладів, обсягами фінансування інноваційних та наукових робіт, наявності інтелектуального та інноваційного потенціалу, а також результатами діяльності у вигляді створених та впроваджених технологій, продуктів та послуг, а також експортної діяльності регіонів та макрорегіонів за рівнями технологічності (укладності) продукції та послуг.

Як інформативний критерій пропонується застосовувати також показники створення та використання «передових виробничих технологій» (ПВТ) у регіонах. Це новий клас технологій для України [18]. Основне призначення ПВТ полягає у підвищенні продуктивності та якості праці. ПВТ відображають реальне використання в національній економіці науково-технічного прогресу. За результатами оцінок створення ПВТ можна судити про дії різних складових інноваційної економіки. Насамперед про інтелектуальний потенціал країни та її регіонів. Використання ПВТ відображає якісні зміни в матеріально-технічній базі виробництва на основі технічного переозброєння національної економіки, ефективність вдосконалення методів організації виробництва, праці та управління, інноваційну активність підприємств і сприяє якісному економічному зростанню.

Суттєве значення для характеристики регіонів надасть також використання методології кількісного визначення рівня та ступеня ефективності соціально-економічного ро-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

звитку (СЕР) країни та регіону – та можливостями отримання нової інформації щодо впливу економічної та соціальної політики на СЕР шляхом виділення з інтегрального критерію економічної (узагальнена продуктивність, технологія виробництва, рівень використання потенційних можливостей) та соціальної (соціальна справедливість, тіньова економіка, рівень використання праці) складових [19]. Її реалізація дозволяє розрахувати також і показники динаміки ефективності соціального та економічного розвитку країни та регіону за основними видами економічної діяльності.

У цілому для активізації формування і реалізації стратегій регіональної кластеризації актуальними для є такі напрями діяльності: сприяння інституційному розвитку кластерів за допомогою створення спеціалізованих установ щодо розвитку кластерів (центрів кластерного розвитку), вироблення пропозицій по стратегічному плануванню розвитку кластера, включаючи об'єкти інноваційної інфраструктури; розвиток державно–приватного партнерства, що представляє собою відповідно до відомих підходів середньо– і довгострокову спільну діяльність державних або місцевих органів влади та приватного бізнесу щодо вирішення завдань суспільно значущих для регіонів; стимулювання поширення та комерціалізації нових технологій і співпраці між дослідницькими колективами та підприємствами; сприяння маркетингу продукції (товарів, послуг), що випускається підприємствами–учасниками кластеру та залученню прямих інвестицій; цільова підготовка та перепідготовка кадрів, включаючи кадри вищої кваліфікації, для органів державного і регіонального управління та інноваційних підприємств.

Особлива увага має приділятися формуванню стратегії регіональних (територіальних) інноваційних кластерів, що представляють собою мережеву організацію функціонально і територіально зв'язаних суб'єктів господарювання що спеціалізуються у наукоємних галузях, та забезпечують найбільш ефективну форму досягнення високого рівня конкурентоспроможності регіонів та країни. Статус інноваційного регіонального кластера має стати пріоритетом для влади регіонів.

Висновки

Визначені особливості дефініцій та концепцій конкурентоспроможності країни та регіону. Запропоновано підхід для аналізу сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України з допомогою якого виконано аналіз деяких регіонів. Виявлено досить значну диференціацію регіонів України за ВРП на душу населення та за конкурентоспроможністю на рівні регіонів та макрорегіонів, обговорені причини, що їх обумовлюють, встановлено доцільність використання результатів аналізу конкурентоспроможності регіонів як базову основу для формування стратегії регіональної кластеризації, включаючи інноваційні кластери. Запропоновано шляхи для поглиблення аналізу чинників конкурентоспроможності регіонів.

Ураховуючи виключну важливість дослідження Фондом «Ефективне управління» спільно з ВЕФ конкурентоспромож-

ності регіонів України для реалізації сталого підвищення конкурентоспроможності та соціально–економічного розвитку держави рекомендується продовжити їх виконання щорічно або раз на два роки та на підставі їхніх результатів у кожному з регіонів місцевим органам влади із залученням представників бізнесу та науковців розробляти заходи щодо підвищення конкурентоспроможності регіонів, інформувати про такі заходи суспільство на сайтах державних адміністрацій.

Напрями подальших досліджень – це поглиблення аналізу конкурентоспроможності на рівні регіонів та макрорегіонів, оптимізація факторів та стратегій кластеризації для регіонів із різними рівнем економічної діяльності та конкурентоспроможності, а також формування стратегій кластеризації та інноваційних кластерів на рівні макрорегіонів.

Список використаних джерел

1. Портер М. Конкуренция / Портер М. // Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 496 с.
2. The Global Competitiveness report 2010–2011. World Economic Forum.
3. Бенаройа Ф. Европейская интеграция и конкурентоспособность: их значение для России / Бенаройа Ф. // РЕЦЕП. Москва 2005. Режим доступа: <http://recer.ru>
4. Сепик Д. Конкурентоспособность регионов: некоторые аспекты / Бенаройа Ф. // РЕЦЕП. Москва 2005. Режим доступа: <http://recer.ru>
5. Шеховцева Л.С. Концепция конкурентоспособности региона / Бенаройа Ф. // Проблемы современной экономики, №3 (23), 2007. Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1528>
6. Казанцев С.В. Потенциал экономики регионов России как основа их внутренней конкурентоспособности // Регион. – 2004. – №1. – С. 191–199.
7. Stimulation of Regional Clusters and International Exchange (International Comparative Survey for Vitalization of the Japanese Economy). Japan External Trade Organization (JETRO). Tokyo, June 2004.
8. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д.е.н. Б.Є. Кваснюка // К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
9. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла // К.: НІСД, 2005. – 388 с.
10. Денисюк В.А. Модель связи конкурентоспособности и инновационной активности государств / Денисюк В.А. // Инновации. – 2006. – №9(96). – С. 45–50.
11. Федулова Л.І. Технологічна конкурентоспроможність економіки: виклики та шляхи для України / Федулова Л.І. // Економіст с 2007. – №12. – С. 30–33.
12. Технологічний імператив стратегії соціально економічного розвитку: монографія / Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Осецький В.Л. та ін. За ред. д.е.н., проф. Федулової Л.І. НАН України; Ін–т екон. та прогн. // К., 2011. – 656 с.
13. Денисюк В.А. Глобальная конкурентоспособность стран: дефиниции и методика анализа факторов / Денисюк В.А. // Проблемы и

перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті преодоління мирового фінансового кризи. Матеріал 14-ї Міжнародної науково-практичної конференції по інноваційній діяльності. – Алушта, 14–19 вересня 2009 г. – С. 91–97.

14. Соколенко С.І. О кластеризации в странах ОЧЭС / Соколенко С.І. // Деловой вестник. – №12(163), 2007. – С. 21.

15. Захарченко В.І. Кластерная форма территориально-производственной организации. – Ч. 2. Повышение региональной конкурентоспособности на основе кластерного подхода / Захарченко В.І., Осипов В.Н. // Одесса: «Фаворит» – «Печатный дом», 2010. – 236 с.

16. Звіт про конкурентоспроможність України 2011. Фонд «Ефективне Управління». – 198 с. Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>

17. Звіт про конкурентоспроможність України 2010. Фонд «Ефективне Управління». – 162 с. Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>

18. Денисюк В.А. Аналіз результатів першого державного статистичного спостереження передових виробничих технологій в Україні // Проблеми и перспективы инновационного развития экономики. Материалы XVI Международной научно-практической конференции, 12–16 вересня 2011 г. – Киев – Симферополь – Алушта, 2011. – С. 102–110.

19. Харазішвілі Ю.М. Удосконалення методології оцінювання ефективності економічного та соціального розвитку регіонів на прикладі Автономної Республіки Крим / Харазішвілі Ю.М., Денисюк В.А. // Проблеми науки. – 2010. – №11. – С. 3–11.